

Recenzije

Tit Livij. *Od ustanovitve mesta*. Zvezek 1. Knjige 1–5. Prevedel Primož Simoniti. Uredil David Movrin. Ljubljana: Slovenska matica, 2022. 490 str., 6 zemlj.

Ob množici del grških in rimskih piscev, ki so bila prevedena v slovenski jezik, je Livijeva *Zgodovina* doslej ostala nekako ob strani. Razen posameznih odlomkov ni bilo prevedenega nič. Količina ohranjenega besedila, avtorjev slog z dolgimi stavčnimi periodami, izbranim besediščem in različnimi retoričnimi prijemi, vse to predstavlja za prevajalca gotovo precejšnjo oviro. Z novo knjigo, ki je pred kratkim izšla pri Slovenski matici in prinaša prvih pet Livijevih knjig v prevodu Primoža Simonitija, se sedaj to spreminja. Knjigo je uredil David Movrin, ki je napisal tudi spremno besedo in pripravil obsežen spremni aparat. Prevod zajema nekje sedmino ohranjenega Livijevega dela, ob predvidenem nadaljevanju s skupino prevajalcev si lahko obetamo izid nadaljnjih zvezkov in v doglednem času tudi prevod vsega, kar se je od Livija ohranilo v rokopisnem izročilu.

Tit Livij (59 pr. Kr. – 17 po Kr.) svoje veliko zgodovinsko delo na enem mestu imenuje *annales*, drugod pa *libri*, naslov *Ab urbe condita* je nastal v rokopisnem izročilu in se navezuje na legendarno ustanovitev Rima leta 753 pr. Kr. S pisanjem je avtor začel po koncu državljanskih vojn ok. leta 31 pr. Kr., pisal pa je vse do svoje smrti v dobi cesarja Tiberija. Od celotnega dela, ki je prvotno obsegalo 142 knjig, so se ohranile knjige 1–10, 21–45, nekaj fragmentov iz drugih knjig in krajši izvlečki, t. i. periohe. Vsebina ohranjenih knjig zajema dobo od začetkov do tretje samnitske vojne leta 293 pr. Kr. in obdobje od začetka druge punske vojne (218 pr. Kr.) do leta 167 pr. Kr. Prva knjiga se začne z obdobjem predzgodovine, pristankom Antenorja in Venetov v Italiji, zadnji dogodek, ki ga Livij obravnava, pa je Druzova nesrečna smrt ob padcu s konja leta 9 pr. Kr. Ker ne gre za res prelomni dogodek v rimski zgodovini, so nekateri raziskovalci domnevali, da je načrtoval 150 knjig, da bi lahko obravnaval celotno obdobje cesarja Avgusta, kar pa naj bi mu potem preprečila prezgodnja smrt. Livij ni bil dejaven v političnem življenju, prav tako ni bil senator kot večina predhodnih rimskih zgodovinopiscev, je pa doživel burno večletno obdobje državljanskih vojn, konec republike in začetek principata. Tako je deloma pisal na podlagi lastnih izkušenj – ti deli žal niso

ohranjeni – večinoma pa na podlagi dostopnih pisnih virov, predvsem rimskih. Livijeva pripoved sledi analističnemu principu, dogodki so obravnavani po letih, ne gre torej za monografski prikaz posameznih dogodkov, kot recimo pri Salustiju. Prvih pet Livijevih knjig prinaša zgodovino od začetkov do galskega vdora v Rim leta 390 pr. Kr.

Zaslužni profesor za latinski jezik in književnost na oddelku za klasično filologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani Primož Simoniti (1936–2018) je prevedel vrsto antičnih, srednjeveških in novoveških besedil. Za svoje delo je bil večkrat nagrajen, med drugim tudi z ugledno Sovretovo nagrado, najvišjim prevajalskim priznanjem pri nas. Da mu je bil Livij blizu, vemo vsi, ki smo imeli priložnost obiskovati njegova predavanja iz rimske historiografije in antične retorike. Posebno pozornost je pri tem namenjal posameznim Livijevim predgovorom, njegovemu stilu, uporabljenim retoričnim orodjem, marsikateri odlomek je analiziral do najmanjših podrobnosti. Posebej mi ostaja v spominu njegova razlaga o slikovitem Livijevem opisu Hanibalovega prehoda čez Alpe.

Kaj prinaša prvi zvezek prevoda Livijeve zgodovine? Na začetku knjige je na 31 straneh podrobno kazalo vsebine in vzporednih mest v ohranjenih virih, ki omenjajo isti dogodek. Dodani mednaslovi, letnice in imena glavnih akterjev pomagajo bralcu pri lažji orientaciji po besedilu. V osrednjem delu knjige je prevod (str. 37–418, periohe na str. 419–24), ki sledi latinskemu izvirniku v izdaji Hansa Jürgena Hillena v zbirki *Tusculum*. V prevodu je ohranjeno enako številčenje po poglavjih kot v standardnih kritičnih izdajah. Opombe pod črto, ki spremljajo besedilo, pojasnjujejo posamezne obravnavane pojme in so deloma prevajalčeve deloma uredniške. Sam prevod je v vseh pogledih odličen. V veliki meri so ohranjene daljše stavčne periode, za posamezne pojme so uporabljene tudi nove ali manj običajne besede, recimo za *tribus* v mn. *tribue*, *tribuj*, ali besede kot *zazidje*, *krogzidje* in podobno, s čimer se Livijev slog močno približa slovenskemu bralcu. Jezik je izbran in hkrati sodoben, vrstni red znotraj stavkov do potankosti domišljen, v kolikor je bilo možno, so ohranjena tudi različna retorična orodja. Prevod tako v marsičem sledi Livijevi dikciji in hkrati ohranja njegovo dramaturgijo.

V spremnem delu knjige si sledijo kronološka preglednica, seznam rimskih kraljev, imena najvišjih magistratov v letih od 509 do 390 pr. Kr., šest zemljevidov, ki so povzeti po izdaji prve peterke založbe Hackett, spremna beseda urednika in kazalo imen v poslovenjeni obliki in latinskem izvirniku. Knjiga je lepo in uporabniku prijazno oblikovana.

Ob izidu prvega dela Livijeve velike zgodovine v slovenskem jeziku tako lahko sklenemo, da to dragoceno zgodovinopisno delo v primerni obliki postaja dostopno tudi širšemu slovenskemu občinstvu. Le želimo si lahko, da bo kmalu sledilo nadaljevanje.

Milan Lovenjak

* * *

DOI: <https://doi.org/10.4312/clotho.5.1.365-370>

Francesco Petrarca, *Pisma v antiko* (*Epistolae familiares* 1–5). Izbrala in prevedla Anja Božič in Brane Senegačnik. Ljubljana: Slovenska matica, 2023. 204 strani.

Pri Slovenski matici je izšla imenitna knjiga izbranih pisem italijanskega pesnika Francesca Petrarce, ki je po svoji vsebini, številnih aluzijah ter idejnih odvodih v okviru antičnega izročila za ljubitelje književnosti in humanizma prava poslastica. Prevajalca Anja Božič in Brane Senegačnik sta pripravila posrečen izbor iz sicer obsežne zbirke Petrarcovih pisem domačim oziroma prijateljem (*Rerum familiarum libri*), ki sta ga razdelila na tri dele: Prijateljem, V spodnji svet, kjer gre za antične avtorje, ter pisma V zgornji svet, namenjena Petrarcovim sodobnikom.

Petrarca je v zgodovini književnosti znan predvsem kot velik lirik, tako rekoč predhodnik romantičnega ljubezenskega čustva, izraženega v sublimni poeziji, na prehodu iz srednjeveškega kulturnega okolja v novi humanizem, ki je na knjižnem polju napovedoval renesanso, z vsem, kar je to družbeno, mentalno in kulturno obdobje pomenilo, od zavzetega raziskovalca in historično natančnejšega preučevalca antične dobe do relevantnega glasnika, seveda v okviru svoje dobe, novoveškega subjektivizma. Kot lirika ljubezenske in hrepenenjske poezije smo ga do nedavnega skorajda izključno v takšni obliki poznali tudi na Slovenskem. Za Prešerna je bil Petrarca nedvomno eden od največjih vzornikov, o čemer so podrobno pisali naši literarni zgodovinarji (A. Slodnjak, J. Kos, B. Paternu, J. Kastelic idr.), predvsem zaradi idealizacije in sublimacije opevane ljubezni, ki je s Petrarco in njegovo Lauro postala literarni topos. Vsi vemo, kako je na velikonočno vigilijo, tako rekoč na isti dan, ko je »od vesel'ga časa teklo leto (...) dvakrat devet sto tri in trideseto«, tudi naš pesnik Prešeren doživel ljubezenski navdih, ki ga ni zapustil vse življenje. Danes je